

Asia: VN/31974/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle kotoutumisen edistämisestä annetuksi laiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit kotoutumislakia koskevaan lakiehdotukseen

Lakiehdotuksen yleiset tavoitteet ovat hyviä ja kannatettavia, ja muutos edelliseen lakiin nähden on erittäin positiivista. Erityisen ilahduttavaa on lakiesityksessä huomioitu lapsen edun ja lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden näkökulma, joka on huomioitu monipuolisesti suhteessa sosiaalihuoltolakiin ja lastensuojelulakiin.

Tutkimusten perusteella tiedämme, että maahanmuuttajilla on hyvin erilaisia taustoja, elämäntilanteita ja edellytyksiä hyötyä määräaikaista kotoutumispalveluista. Kotoutumiseen liittyvät erilaiset ja eritahtiset yksilö- ja perhekohtaiset palveluntarpeet ja henkilöstön osaaminen tulee huomioida laajasti palvelujärjestelmässä, ei pelkästään ns. kotoutumispalveluissa. Tässä mielessä lakiesityksen käsite ”asettautumisen edistäminen” on hyvä uusi ulottuvuus kotoutumisen edistämistä koskevaan lakiin. Yhteiskunnan yleisen vastaanottavuuden edistämässä käsite on myös tärkeä. Käsitteen monitulkintaisuus tosin voi hidastaa sen ymmärtämistä ja käyttöönottoa. Yleisesti on positiivista, että laissa määritellään ja käytetään käsitteitä entistä monipuolisemmin. On myös syytä tähdentää, että palveluja suunniteltaessa ja toteutettaessa uudessa palvelujärjestelmässä muuttajien itsensä näkökulman kuunteleminen on tärkeää kaikissa vaiheissa, jotta toimenpiteiden oikeansuuntaisuus toteutuisi.

On positiivista, että kotoutumissuunnitelman tai monialaisen kotoutumissuunnitelman kesto määritellään yksilöllisesti. On kuitenkin riskinä, että kesto käytännössä määritellään mekaanisesti esimerkiksi vain yhdeksi vuodeksi, arvioimatta ja huomioimatta yksilö- ja perhekohtaisia tilanteita. Tutkimusten mukaan kotoutuminen on aikaa vievä prosessi, ja kotoutumista tapahtuu yksilöiden elämän eri osa-alueilla. Työllistyminen, joka kotoutumispalveluissa painottuu, ei ole ainoa kotoutumista ja maahanmuuttajien osallisuuden kokemusta lisäävä tekijä, sillä kaikki työt eivät esimerkiksi lisää kielitaitoa tai edistä verkostojen luomista valtaväestöön. Moni maahan muuttanut myös työllistyy alalle, jolle on ylikoulutettu. Akateemisesti suuntautuneiden maahanmuuttajien kotoutumisen käytänteet jäävät ehdotuksessa abstrakteiksi. Ellei yliopisto- ja ammattikorkeakouluopintoja faktisesti saada maahanmuuttajien ulottuville siten, että he voivat päivittää tutkintonsa vastaamaan suomalaisen työelämän tarpeita, korkeakoulutetut työllistyvät edelleen koulutusta vastaamattomaan työhön. On myös huomioitava, että maahanmuuttajia ei tulisi

sanktioida työllistymisessä epäonnistumisessa, sillä työllistymiseen vaikuttavat myös työnantajien asenteet ja rakenteellinen syrjintä, mikä on tutkimuksissakin todettu.

Perusmuotoinen tai monialainen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi ja kotoutumissuunnitelma (12-22 §)

Perusmuotoinen ja monialainen osaamisen ja kotoutumisen palvelunarviointi ja kotoutumissuunnitelma on hyvin laissa määritelty, ja perheen kotoutumissuunnitelman esiin nostaminen erikseen on erittäin tärkeää. Toteutuksessa kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyökäytäntöjen hyvä toimivuus on edellytyksenä sille, että erilaisten muuttaja-asiakkaiden palvelutarpeet tulevat tunnistettua ja he ohjautuvat tarpeenmukaisesti sote-palveluihin. Kunnassa tulee olla asiantuntevaa henkilöstöä tunnistamaan esimerkiksi psykososiaalisen tuen tarpeet, ja hyvinvointialueella tulee olla asianmukaiset palvelut ja osaaminen. Henkilöstön jatkuva täydennyskoulutus onkin tärkeää, jotta osataan huomioida monimuotoisen asiakaskunnan palvelujen tarpeet ja tarjota tarkoituksenmukaista tukea, hoitoa ja muita palveluja.

Perheille suunnattuihin ennaltaehkäiseviin tukipalveluihin on tärkeää kiinnittää huomiota. Kotoutujien kanssa työskentely vaatii aikaa ja siis resursseja ennaltaehkäiseviin palveluihin ja lastensuojelun avohuoltoon. Perheiden kotoutumissuunnitelman laajempi käyttöönotto on yksi konkreettinen väline perhenäkökulman huomioimiseen. Perhenäkökulma tulisi ulottaa myös työperusteisiin muuttajiin, jotka voivat jäädä tukitoimien ulkopuolelle. Sekä puolisoita että lapsia koskevat tarpeet ja palvelut tulee huomioida vastaanottavissa kunnissa, mikäli halutaan edistää ihmisten pysyvää asettautumista uudelle asuinpaikkakunnalleen. Perhe on usein tärkein hyvinvointia ja kuulumisen tunnetta lisäävä tekijä, joten perhekokonaisuuksien huomioiminen ja perheiden hyvinvointiin panostaminen lisää myös yksilötasolla maahan muuttaneiden osallisuuden tunnetta. Kunnilla tulisi olla muun muassa tämän osalta mahdollisuus huolehtia pidempiaikaista asettautumista edistävästä palveluista ja ilmapiiristä.

Kotoutumisen edistämiseksi huomiota tulisi kiinnittää myös perheenyhdistämisen edellytyksiin ja tukeen. Kotoutumispalveluihin tulisi olennaisesti kuulua perheenyhdistämiseen liittyvä neuvonta ja tuki. Turvapaikanhakijoiden, erityisesti lasten ja nuorten lastensuojelullisesta näkökulmasta olisi tärkeää huomioida esikotoutumisen vaihe, vaikka tästä ei laissa varsinaisesti säädetä. Perheiden tulisi saada neuvontaa ja vanhemmuuden tukea jo turvapaikanhakuvaiheessa, jotta ongelmia voidaan ehkäistä riittävän varhain ilman myöhempiä raskaita lastensuojelullisia toimenpiteitä.

Kotoutumiskoulutus (24-25 §) ja omaehtoisen opiskelun tukeminen (26-30 §)

Kotoutumiskoulutusta ja omaehtoisen opiskelun tukemista koskevat säädökset ovat kannatettavia. Tulisi myös varmistaa kotoutumiskoulutuksen tasainen laatu erilaisille kotoutujille, kun koulutuksen järjestäjiä on useita. Erilaisia koulutustarpeita ajatellen omaehtoisen koulutuksen tukeminen on tärkeää. Erittäin tärkeää olisi saada yliopisto- ja ammattikorkeakouluopintoja maahanmuuttajien ulottuville siten, että he voivat päivittää tutkintonsa vastaamaan suomalaisen työelämän tarpeita. Aiemman koulutuksen ja osaamisen tunnistaminen ja koulutusta vastaavalle uralle ohjaaminen on hyvin tärkeä kehittämisalue kotoutumiskoulutuksessa.

Yleiset kommentit kunnan kotoutumishjelmaan (11 §) ja monikielinen yhteiskuntaorientaatio (23 §)

Kotoutumisohjelmalle asetetut sisällöt ovat keskeisiä, mutta kunnan kotoutumisohjelmassa tulisi huomioida myös, millä tavoin kunnassa edistetään kaksisuuntaista kotoutumista ja yhteiskuntasuhteita. Kotoutuminen ei voi olla vain maahanmuuttajan vastuulla, koska yhteiskunnan ja paikallisen ympäristön vastaanottavuus vaikuttaa kotoutumisen edellytyksiin olennaisesti. Rasismikokemukset ovat Suomessa erittäin yleisiä eurooppalaisessa vertailussa, ja useiden tutkimusten perusteella vaikuttavat olennaisesti maahanmuuttajien kotoutumiseen ja pitkittyessään heikentävät vakavasti mielenterveyttä ja sosiaalisia voimavaroja.

Monikielinen yhteiskuntaorientaatio maahanmuuton alkuvaiheessa on erittäin kannatettavaa, jotta orientaatiosta saadaan mahdollisimman paljon hyötyä. Jotta mahdollisimman monet kielet olisi mahdollista ottaa mukaan, orientaatiota olisi hyvä järjestää kuntien yhteistyönä tai hyvinvointialueiden ja yhteistoiminta-alueiden alueellisella pohjalla.

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten palvelut (3 luku)

On erittäin positiivista, että lakiehdotuksessa on aiempaa vahvemmin huomioitu lasten ja nuorten yhdenvertaisten oikeuksien ja lapsen edun näkökulma. Lasten palvelutarpeita ja palveluja tulisi lähtökohtaisesti arvioida, tulkita ja toteuttaa Sosiaalihuoltolain ja Lastensuojelulain mukaisesti (esim. perheryhmäkotiin tai perhehoitoon sijoittaminen ja lastensuojelun tarve). Tämä on erittäin tärkeä uudistus. Yksin ilman huoltajaa tulevien mahdollisuus jälkihuoltoon 25 ikävuoteen asti ja myös Suomen kansalaisuuden saatuaan on erittäin tervetullut nuorten tarpeista lähtevä uudistus. Jälkihuoltoa koskevan säädöksen tulisi olla kuntia ja hyvinvointialueita velvoittavampi, muuten osa nuorista voi jäädä palvelun ulkopuolelle. Lasten ja nuorten palveluilla tulisi olla myös velvollisuus auttaa lapsia ja nuoria perheenyhdistämistä koskevassa hakuprosessissa. Tältä osin palvelut ovat nykytilanteessa hyvin vaihtelevia ja puutteellisia ja rikkovat henkilöiden oikeutta perheeseen.

Lapsen edustajan kelpoisuuteen, joka määritellään toisessa laissa, tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota. Nykyisellään tilanne on hyvin vaihteleva. Edustajille tulisi käytännössä järjestää koulutusta ja heiltä tulisi edellyttää tietoja, kykyä ja valmiuksia lasten ja nuorten oikeuksista, lapsen edun näkökulmasta ja lasten kanssa toimimisesta.

Kuntaan ohjaaminen (4 luku)

Ei kommentoitavaa

Kunnan, hyvinvointialueen ja valtion tehtävät (5-7 luvut)

Ei kommentoitavaa

Valtion korvaukset (8 luku)

Ei kommentoitavaa

Tiedonsaanti ja tietojärjestelmä (9 luku)

Ei kommentoitavaa

Yleiset kommentit muihin lakiehdotuksiin

Ei kommentoitavaa

Vaikutusten arviointi ja muut perusteluja koskevat huomiot

Ei kommentoitavaa

Våg Hans

Turun yliopisto - Merja Anis, professori, sosiaalityö ja Mervi Leppäkorpi,
tutkijatohtori, oikeustiede